

4. Arz ve Talep Gelişmeleri

İktisadi faaliyet, yılın dördüncü çeyreğinde, Ocak Enflasyon Raporu'nda ortaya konan görünümle uyumlu biçimde güçlü seyrini korumuştur. Bu dönemde çeyreklik büyümenin temel sürükleyicileri özel tüketim ve kamu tüketimi olurken, yatırımlar dönemlik büyümeyi aşağı çekmiştir. İhracat yüksek seviyesini korusa da, güçlenen iç talep ve tarihsel ortalamaların üzerinde seyreden altın ithalatına bağlı olarak önemli ölçüde artan ithalat net ihracatın dönemlik büyümeye katkısının yavaşlamasına yol açmıştır. Buna rağmen, 2017 yılı genelinde net ihracat büyümeye pozitif katkı yapmıştır. Altın hariç bakıldığında, net ihracatın 2017 yılı büyümesine yüksek katkı yaptığı göze çarpmaktadır.

2018 yılının ilk çeyreğine dair açıklanan öncü göstergeler, iktisadi faaliyetin bir miktar ivme kaybetmekle birlikte güçlü seyrini koruduğuna işaret etmektedir. Sanayi üretimi verileri ve ilk çeyreğe ilişkin anket göstergeleri sanayi sektörü faaliyetinin geçtiğimiz çeyreğe kıyasla hız kesmekle birlikte artışını sürdürdüğünü göstermektedir. İmalât sanayiinde ihracatçı sektörlerde kapasite kullanım oranları yüksek seyretmekte, bunun yanında inşaata ara girdi sağlayan sektörler ile tekstil ve giyim gibi turizmle de bağlantılı faaliyet kollarında üretim güçlü seyretmektedir. Hizmet ve ticaret sektörlerine ilişkin anket göstergeleri daha ılımlı bir seyre işaret etmektedir.

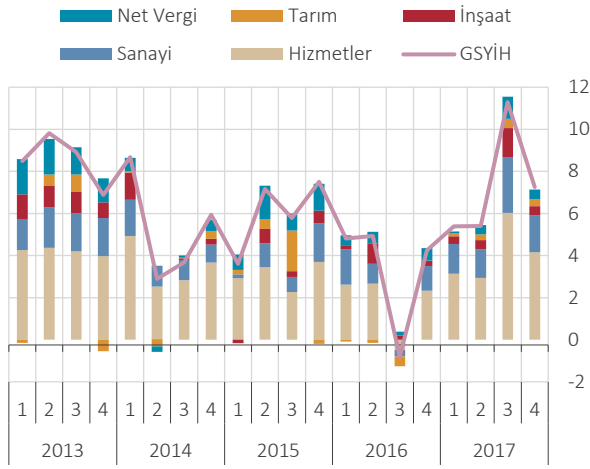
İlk çeyrek eğilimleri harcama yönünden incelendiğinde, işgücü piyasasındaki iyileşmenin devam etmesiyle birlikte özel tüketimin büyümeye desteğini sürdüreceği ve makine-teçhizat yatırımlarının dönemlik bazda kuvvetli bir artış kaydedeceği öngörülmektedir. Bu dönemde ihracatın dönemlik artışını koruduğu, ithalatın ise döviz kuru gelişmelerine bağlı olarak bir miktar yavaşladığı görülmektedir. Bu görünüm altında, ilk çeyrekte net ihracatın dönemlik büyümeye katkısının artması beklenmektedir. Yıllık büyümenin ise temel sürükleyicisinin yurt içi talep olmaya devam edeceği öngörülmektedir.

4.1 Üretim Gelişmeleri

GSYİH, 2017 yılı dördüncü çeyreğinde yıllık yüzde 7,3; mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış olarak bir önceki çeyreğe göre yüzde 1,8 oranında artmıştır. Son çeyrekte yıllık büyümeye üretim yönünden tüm ana sektörler olumlu katkıda bulunmuştur (Grafik 4.1.1). Dönemlik büyümeyi hizmetler ve sanayi sektörleri sürüklerken, inşaat katma değeri büyümeyi sınırlamıştır (Grafik 4.1.2).

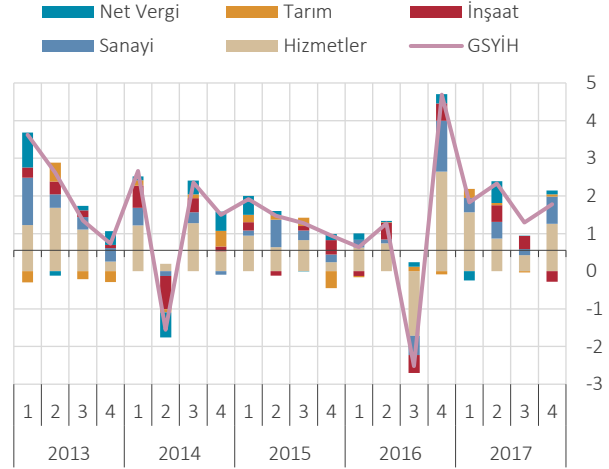
2017 yılında büyüme bir önceki yıla göre önemli ölçüde ivmelenerak yüzde 7,4 olarak gerçekleşmiştir. Yüksek oranlı büyümede, yurt içi talebi canlandırmaya yönelik tedbir ve teşvikler, küresel büyüme ve reel kurun destekleyici seyriyle güçlü seyreden mal ihracatı, jeopolitik risklerin azalması ile birlikte toparlanmaya başlayan turizm gelirleri ve yılın üçüncü çeyreğindeki baz etkisi etkili olmuştur. İktisadi faaliyetin güç kazanması ve sektörel yayılımının genişlemesiyle birlikte işgücü piyasasındaki iyileşme de belirginleşmiştir.

Grafik 4.1.1: GSYİH Yıllık Büyümesi ve Üretim Yönünden Katkılar (% puan)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

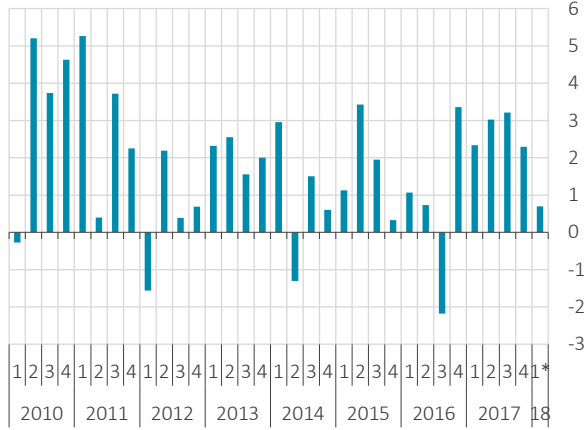
Grafik 4.1.2: GSYİH Çeyreklik Büyümesi ve Üretim Yönünden Katkılar (Mevsimsellikten Arındırılmış, % puan)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

TÜİK tarafından Mart ayında yapılan güncellemeye göre, 2018 yılı Ocak-Şubat dönemi sanayi üretimi gerçekleştirmeleri, ilk çeyrekte iktisadi faaliyette bir miktar ivme kaybına işaret etmiştir (Grafik 4.1.3).¹ Sanayi üretimi alt kalemleri 2017 dördüncü çeyreği ile kıyaslandığında, sermaye mallarının düşüş kaydettiği; ara malı ve dayanıksız tüketim malları üretiminin artmakta olduğu; dayanıklı mallarda ise vergi teşvikleri sonrasında yaşanan zayıflamanın kısmen devam ettiği görülmektedir. Dayanıksız tüketim malları üretiminin kaydetmekte olduğu istikrarlı artış, işgücü piyasasında iyileşen görünüm ve turizmdeki toparlanmayla uyumludur. Diğer taraftan, sanayi üretimi yıllık artış oranı Ocak-Şubat döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 11,4 gibi yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir (Grafik 4.1.4).

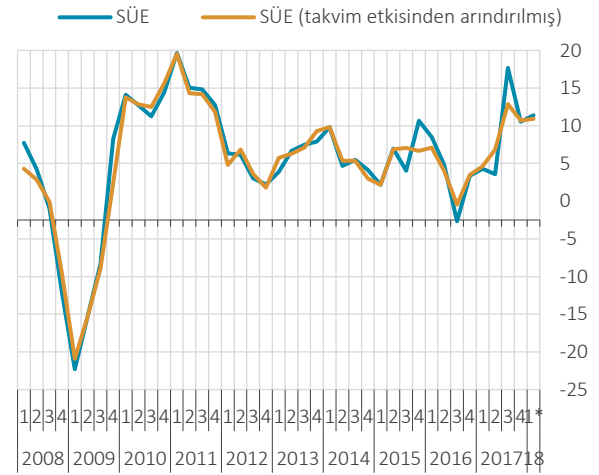
Grafik 4.1.3: Sanayi Üretim Endeksi (Mevsimsellikten Arındırılmış, Çeyreklik % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

*Ocak-Şubat dönemi.

Grafik 4.1.4: Sanayi Üretim Endeksi (Yıllık % Değişim)

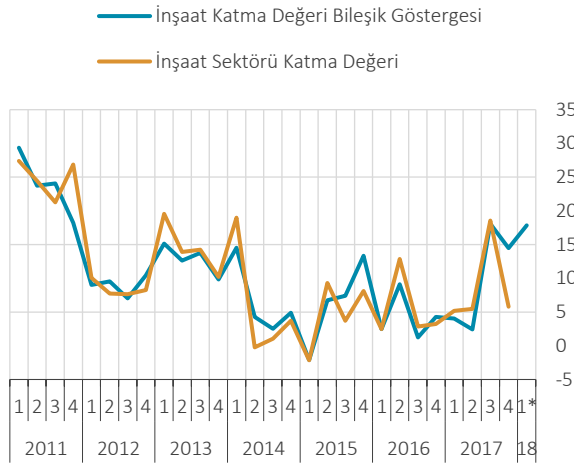

Kaynak: TÜİK.

*Ocak-Şubat dönemi.

İnşaat sektörü katma değerinin büyümeye desteğinin 2018 yılının ilk çeyreğinde artarak devam etmesi beklenmektedir (Grafik 4.1.5). Bu dönemde, özellikle alt yapı faaliyetlerini kapsayan bina dışı inşaat faaliyetinin güçlü seyrettiği değerlendirilmektedir. Başta metalik olmayan diğer mineral maddeler ve fabrikasyon metal imalatı olmak üzere, inşaat sektörüne girdi sağlayan faaliyet kolları ile inşaat istihdamının seyri bu görünümü desteklemektedir.

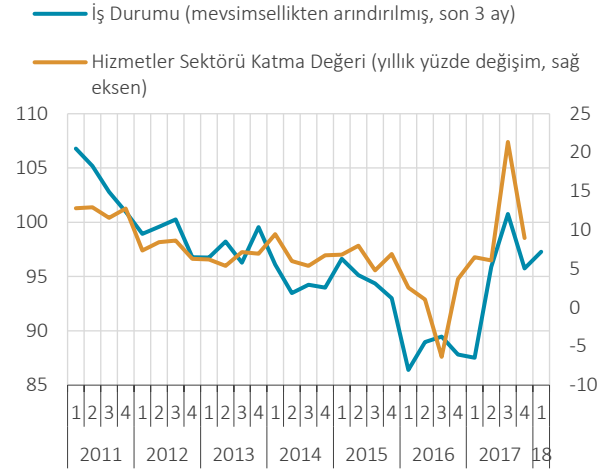
¹ Sanayi üretim endeksinde yapılan güncelleme ve yeni serinin ulusal hesaplar ile uyumu hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Kutu 4.1.

Grafik 4.1.5: İnşaat Sektörü Katma Değeri ve Bileşik Göstergesi (Yıllık % Değişim)**

Kaynak: TÜİK.

* Şubat ayı itibarıyla.

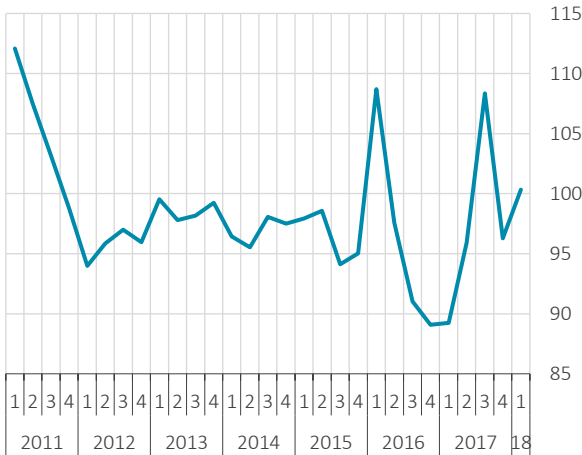
** Bileşik gösterge, fabrikasyon metal ve mineral maddeler sektörleri yurt içi reel cirolarının yıllık yüzde değişimlerinden elde edilmiştir. Ağırlıklar doğrusal regresyon ile hesaplanmıştır.

Grafik 4.1.6: Hizmetler Sektörü Katma Değeri ve İş Durumu * (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TÜİK.

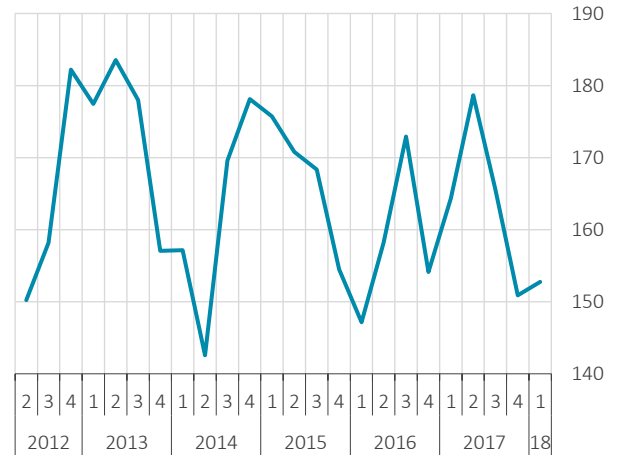
* Sektörel Güven Endeksi altında yer alan, Hizmet Sektörü Güven Endeksi İş Durumu (Son 3 Aylık Dönemde) sorusu.

Hizmetler sektörüne ilişkin göstergeler, sektör katma değerinde yılın ilk çeyreğinde artışın sürdüğüne işaret etmektedir (Grafik 4.1.6). Hizmetler sektörünün önemli bir bileşeni olan ve tüketim talebi ile yakın ilişkili perakende ticaret sektörü iş hacmi bu sinyali desteklemektedir (Grafik 4.1.7). Finans sektörü katma değerinin, kredi kullanımındaki normalleşmeye bağlı olarak görece ılımlı bir artış kaydetmesi beklenmektedir (Grafik 4.1.8).

Grafik 4.1.7: Ticaret Sektörü İş Durumu* (Mevsimsellikten Arındırılmış, Son 3 Ay)

Kaynak: TÜİK.

* Sektörel Güven Endeksi altında yer alan, Perakende Ticaret Sektörü Güven Endeksi İş Hacmi-Satışlar (Son 3 Aylık Dönemde) sorusu.

Grafik 4.1.8: Finansal Kesim Anketi-İş Durumu* (Mevsimsellikten Arındırılmış, Son 3 Ay)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Özetle, mevcut göstergeler 2018 yılı ilk çeyreğinde iktisadi faaliyetin bir miktar ivme kaybetse de gücünü koruduğuna işaret etmektedir. Bu gelişmeler, 2017 yılına özgü unsurların etkilerinin azalmasıyla iktisadi faaliyetin kademeli olarak ana eğilimine yakınsayacağı ve 2018 yılında büyüme hızının normalleşeceği öngörüsüyle uyumlu bir görünüm arz etmektedir.

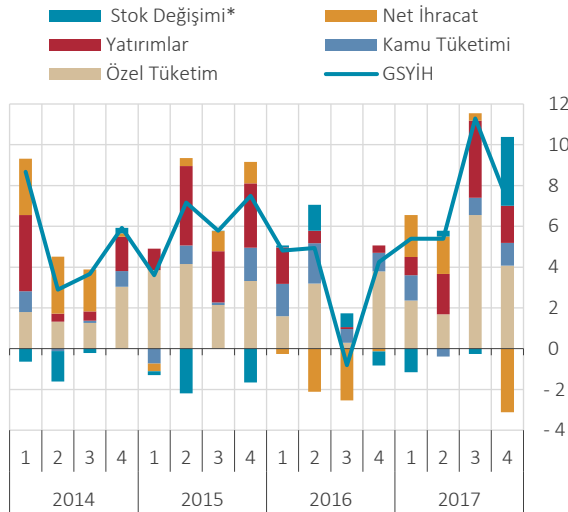
4.2 Talep Gelişmeleri

2017 yılı dördüncü çeyreğine ilişkin GSYİH verileri harcama tarafından incelendiğinde, yıllık büyümenin yurt içi talep kaynaklı olduğu, net ihracatın yıllık büyümeyi azaltıcı yönde etkilediği görülmektedir (Grafik 4.2.1). Yurt içi talebin yıllık büyümeye katkısı büyük ölçüde özel tüketim kaynaklı olurken, yatırımlar ve kamu tüketimi de büyümeye pozitif katkı vermiştir. Son çeyrekte ihracatın yıllık büyümeye katkısı ilk üç çeyreğe kıyasla daha düşük gerçekleşirken, iç talepteki artışın da etkisiyle hızlanan ithalatın düşürücü etkisiyle net ihracat büyümeyi sınırlamıştır.

2017 yılı genelinde iktisadi faaliyetin 2016 yılına kıyasla hız kazanmasında 2016 yılının son çeyreğinden itibaren devreye giren tedbir ve teşviklerin iç talebi çeşitli kanallardan desteklemesi etkili olmuştur. KGF aracılığıyla kullanılan ticari krediler, tüketici kredilerine yönelik makro ihtiyati destek, konut sektörüne sağlanan KDV desteği ile beyaz eşya ve mobilya sektörlerinde uygulanan vergi indirimleri daha geniş yayımlı bir büyüme performansına katkı sağlamıştır. Yatırımlar, özellikle inşaat kaynaklı olarak bir önceki seneye göre artış kaydetmiştir. Makine-teçhizat yatırımlarının, yılın ikinci yarısındaki toparlanmaya rağmen, yıl genelinde büyümeye katkısı sınırlı kalmıştır. Turizmdeki toparlanma ve dış talepteki olumlu seyir ise ihracat kanalıyla büyümeye destek vermiştir. Altın ithalatındaki güçlü seyir net ihracatın büyümeye desteğinin 0,1 puan ile sınırlı kalmasına neden olmuştur. Milli gelir hesaplarında net altın ithalatı stok kalemiyle netleştiğinden, net ihracatın büyümeye katkısını doğru değerlendirebilmek için altın ticaretini dışlamak uygun olacaktır. Bu bağlamda, altın hariç tutulduğunda net ihracatın 2017 yılı büyümesine katkısının yaklaşık 1,3 puan olduğu tahmin edilmektedir.

Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre son çeyrekte dönemlik büyümenin temel sürükleyicisi, ikinci ve üçüncü çeyreklerde olduğu gibi yurt içi talep olmuştur (Grafik 4.2.2). Bu dönemde kamu tüketimi ve vergi indirimlerinin sınırlayıcı etkisine rağmen özel tüketim artarken, inşaat ve makine-teçhizat yatırımları gerilemiştir (Grafik 4.2.3 ve Grafik 4.2.4). Son çeyrekte ihracattaki artışa rağmen ithalatın daha hızlı artması sonucunda net ihracat dönemlik büyümeyi azaltıcı yönde etkilemiştir.

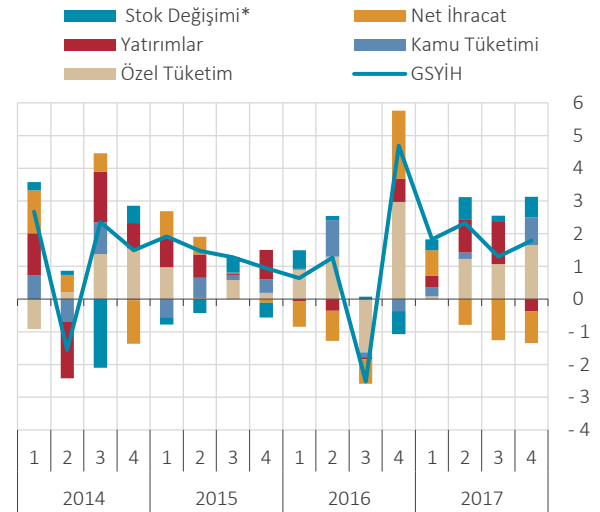
Grafik 4.2.1: Harcama Yönünden Yıllık Büyümeye Katkılar (% puan)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Stoklar ve zincir endeks yapısından kaynaklanan istatistiksel sapmayı kapsamaktadır.

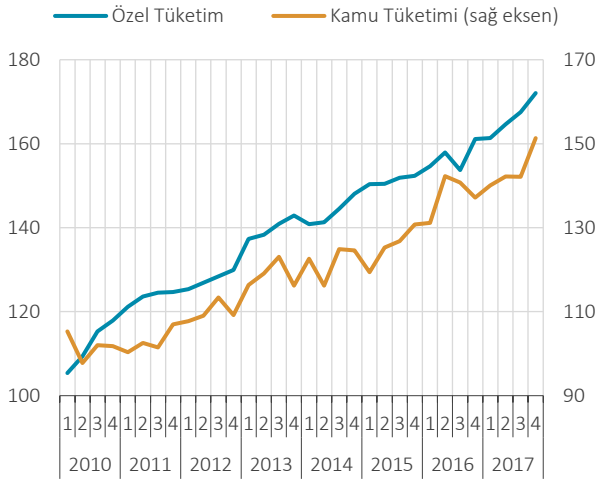
Grafik 4.2.2: Harcama Yönünden Dönemlik Büyümeye Katkılar (% puan)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

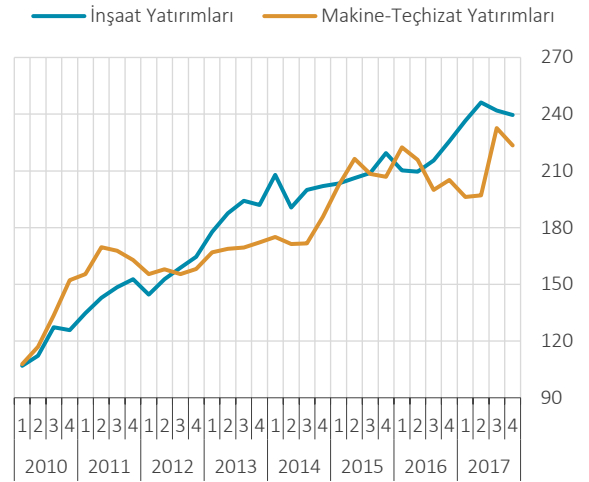
* Stoklar ve zincir endeks yapısından kaynaklanan istatistiksel sapmayı kapsamaktadır.

Grafik 4.2.3: Özel Tüketim ve Kamu Tüketimi
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2009=100)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 4.2.4: Makine-Teçhizat ve İnşaat Yatırımları
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2009=100)

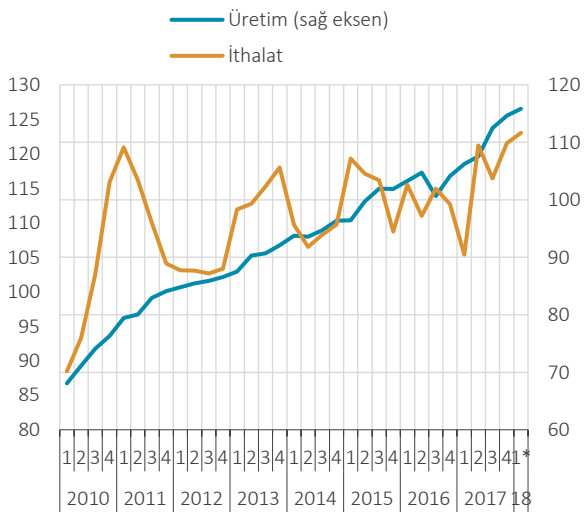

Kaynak: TÜİK.

Göstergeler ilk çeyrekte özel tüketim talebinin gücünü koruduğuna işaret etmektedir. Ocak-Şubat döneminde tüketim malı üretim ve ithalatı 2017 yılı son çeyreğine kıyasla artmıştır (Grafik 4.2.5). Bu gelişmede, işgücü piyasasındaki iyileşme ve turizmdeki toparlanmanın da etkisiyle dayanıksız tüketim mallarına yönelik istikrarlı talep artışı belirleyici olmuştur. Diğer taraftan, otomobil satışları ilk çeyrekte gerilerken, sona eren vergi teşvikleri nedeniyle 2017 yılı son çeyreğinde belirgin oranda azalan beyaz eşya iç piyasa satışları Ocak-Şubat döneminde bir miktar yükselmiştir (Grafik 4.2.6).

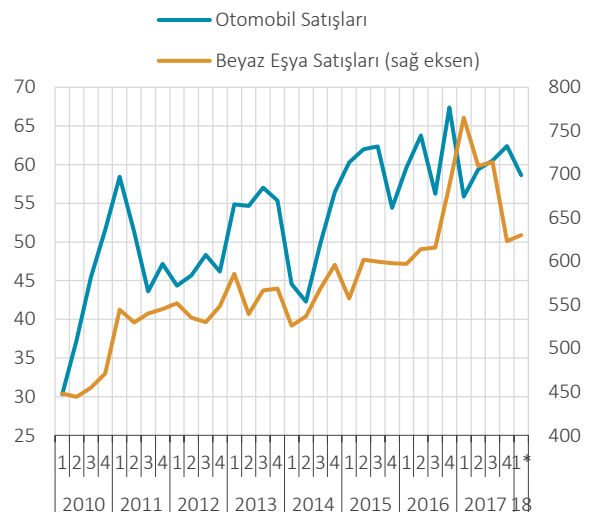
İlk çeyreğe ilişkin üretim ve satış verileri bir arada değerlendirildiğinde, özel tüketimin büyümeye desteğinin sürdüğü görülmektedir (Grafik 4.2.7). Bu dönemde tüketici güven endekslerinde görülen toparlanma da bu görünümü desteklemektedir (Grafik 4.2.8). Yıllık bazdaki yüksek oranlı artış beklentisine karşılık dönemlik bazda değerlendirildiğinde, ilk çeyrekte özel tüketim harcamalarındaki artışın 2017 yılı son çeyreğine kıyasla bir miktar yavaşladığı düşünülmektedir.

Grafik 4.2.5: Tüketim Malları Üretim ve İthalat Miktar Endeksleri* (Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)

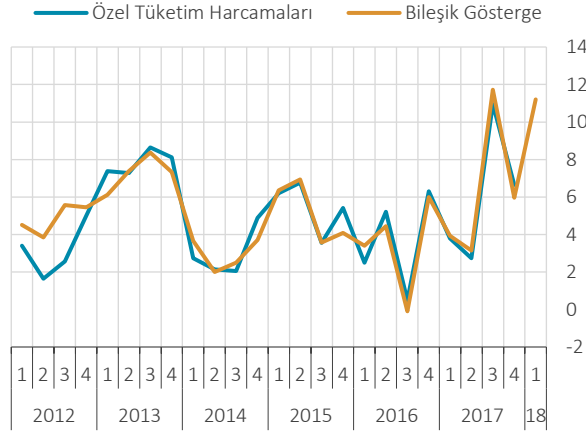
Kaynak: TCMB, TÜİK.
* Ocak-Şubat dönemi.

Grafik 4.2.6: Otomobil ve Beyaz Eşya Satışları* (Mevsimsellikten Arındırılmış, Ortalama, Bin Adet)

Kaynak: ODD, TCMB, TÜRKİBESD.

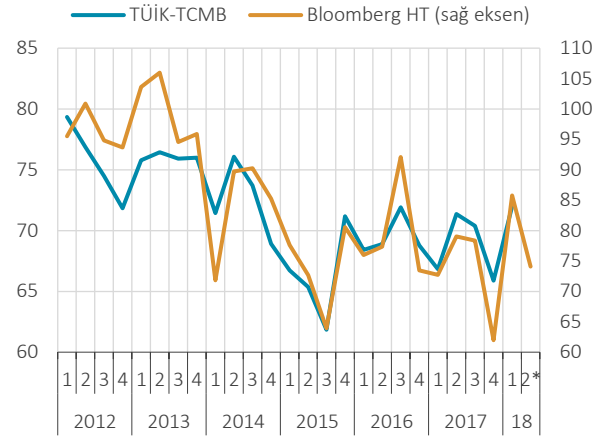
Grafik 4.2.7: Özel Tüketim Harcamaları ve Bileşik Gösterge* (Yıllık % Değişim)

Kaynak: ODD, TCMB, TÜİK, TÜRKBESD.

* Bileşik gösterge dayanıksız mallarda sanayi yurt içi ciro (reelleştirilmiş), dayanıklı tüketim mali ithalat miktar endeksi, otomobil satışları ve perakende satış hacim endeksi yıllık değişimlerinin ağırlıklı ortalamasıdır. Ağırlıklar regresyon analizinden elde edilmiştir.

Grafik 4.2.8: Tüketici Güven Endeksleri

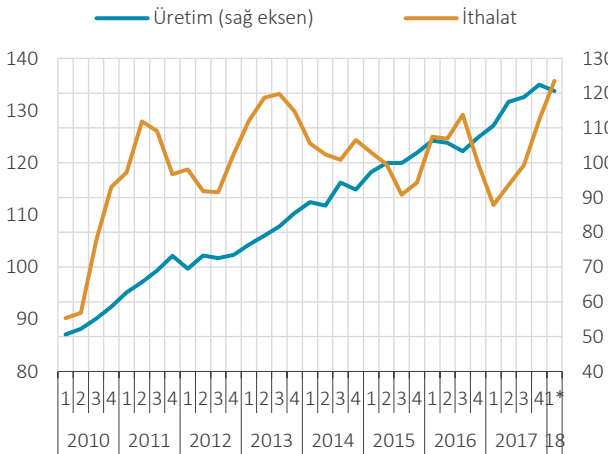

Kaynak: Bloomberg HT, TÜİK.

* Nisan ayı itibarıyla.

Yatırım harcamalarına ilişkin öncü göstergeler yılın ilk çeyreğinde artışa işaret etmektedir. Ocak-Şubat döneminde taşıt hariç sermaye mali üretimi bir önceki çeyreğe kıyasla sınırlı oranda gerilerken, ithalatındaki kuvvetli artışlar devam etmiştir (Grafik 4.2.9). Toplaştırılmış yatırım göstergesi, 2018 yılı ilk çeyreğinde yatırımlardaki toparlanmanın sürdüğüne işaret etmektedir (Grafik 4.2.10). Yatırımlardaki toparlanmaya hem inşaat hem de makine-teçhizat yatırımlarının katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim Ocak-Şubat döneminde geçen yılın aynı dönemine kıyasla makine-teçhizat üretimi yüzde 17,6, ithalatı ise yüzde 15,6 gibi yüksek oranlarda artış kaydetmiştir. İmalat sanayiinde yüksek seyreden kapasite kullanım oranları yeni yatırım ihtiyacı doğurmaktadır. Bu doğrultuda, yılın ilk çeyreğinde gelecek on iki aylık döneme ilişkin sabit sermaye yatırım eğilimi güçlenmiştir (Grafik 4.2.11). İlk çeyreğe ilişkin göstergeler inşaat yatırımlarında da güçlü seyrin sürdüğü sinyalini vermektedir (Grafik 4.2.12).

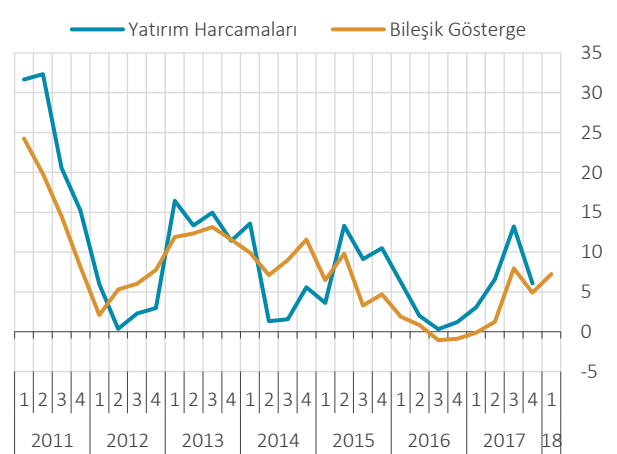
Grafik 4.2.9: Taşıt Hariç Sermaye Malları Üretim ve İthalat Miktar Endeksleri (Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Ocak-Şubat dönemi.

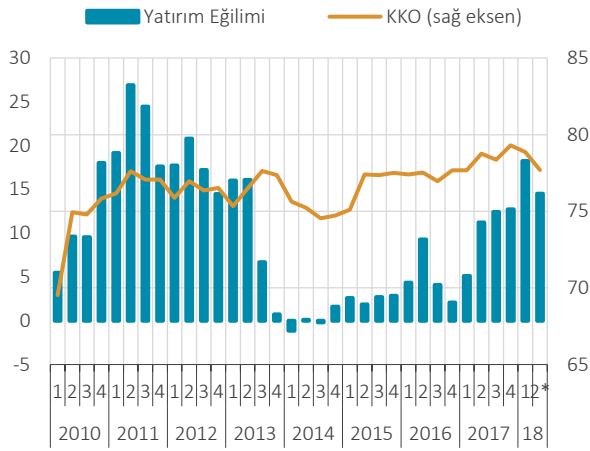
Grafik 4.2.10: Yatırım Harcamaları ve Bileşik Gösterge* (Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

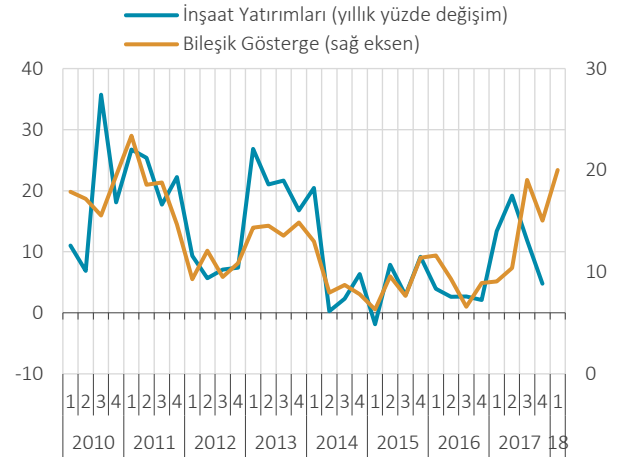
* Bileşik gösterge, sermaye mali üretimi, diğer metalik olmayan mineral maddeler üretimi ve ithalatı, ticari araç satışları, konut satışları yıllık yüzde değişimi; inşaat sektöründe alınan siparişler, ticari kredi faiz oranı, YP cinsi ticari kredilerin yıllık yüzde değişimi ve kapasite kullanım oranı (imalat, hizmet, ticaret, inşaat) serilerinin ortalamasını göstermektedir.

Grafik 4.2.11: KKO ve Sabit Sermaye Yatırım Eğilimi
(Mevsimsellikten Arındırılmış, Yukarı-Aşağı, Gelecek 12 Ay)

Kaynak: İYA, TCMB.

Grafik 4.2.12: İnşaat Yatırımları ve Bileşik Gösterge*
(Yıllık % Değişim)

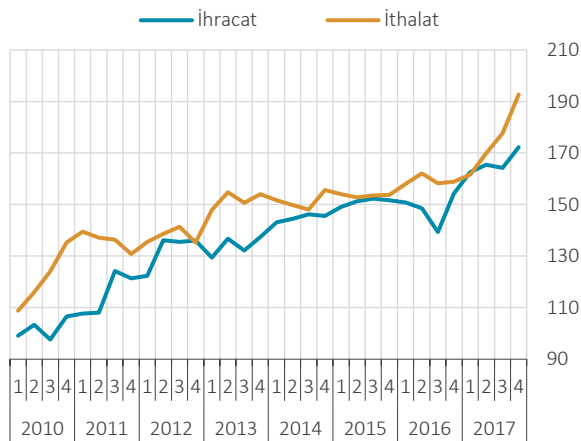

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Bileşik gösterge, ana metal, fabrikasyon metal, mineral maddeler ve plastik-kauçuk sektörleri üretimi ile plastik-kauçuk ve ana metal sektörleri ithalatının yıllık yüzde değişimlerinden elde edilmiştir. Ağırlıklar doğrusal regresyon ile hesaplanmıştır.

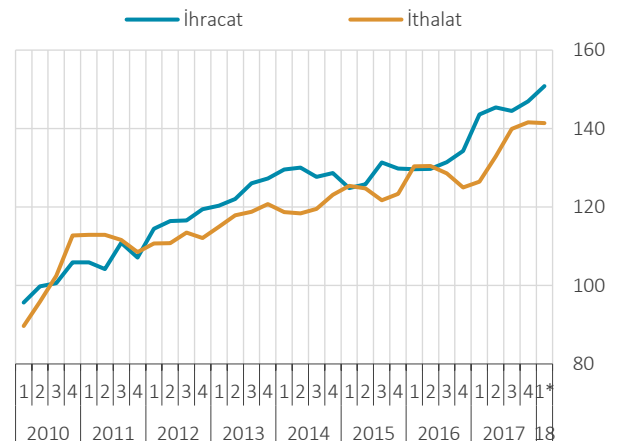
2017 yılı son çeyreğinde mal ve hizmet ihracatı dönemlik bazda artarken, iç talepteki kuvvetli seyrin ve altın ticaretindeki gelişmelerin etkisiyle ithalat artışı hızlanmıştır (Grafik 4.2.13). Böylece, net ihracatın dönemlik büyümeye katkısı son çeyrekte negatif olmuştur. Bununla birlikte, altın hariç miktar endeksleri, ilk çeyrekte mal ithalatında yatay bir seyre, mal ihracatında ise artışa işaret etmektedir (Grafik 4.2.14). Küresel ölçekte gözlenen toparlanma eğilimi, reel kurun seyri ve dış piyasalarda pazar çeşitlendirme esnekliği ihracatı desteklemeye devam etmektedir (Kutu 4.2). Diğer taraftan, son dönemde gündeme gelen dış ticarete korumacı politikaların zaman içinde küresel ölçekte yaygınlaşması ve küresel ticaret hacmini zayıflatması durumunda Türkiye'nin toplam ihracatı üzerinde aşağı yönlü bir risk oluşması muhtemeldir. Yakın dönemde Avrupa'dan gelen yabancı ziyaretçi sayısının da desteğiyle turizmde gerçekleşen iyileşme hizmet ihracatındaki artışa katkı sağlamaktadır (Grafik 4.2.15 ve Grafik 4.2.16). Sonuç olarak, yılın ilk çeyreğinde ithalattaki ivme kaybı ve ihracattaki yükselişe bağlı olarak, net ihracatın dönemlik büyümeye olumlu katkı sunacağı tahmin edilmektedir.

Grafik 4.2.13: Mal ve Hizmet İhracatı ve İthalatı
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2009=100)

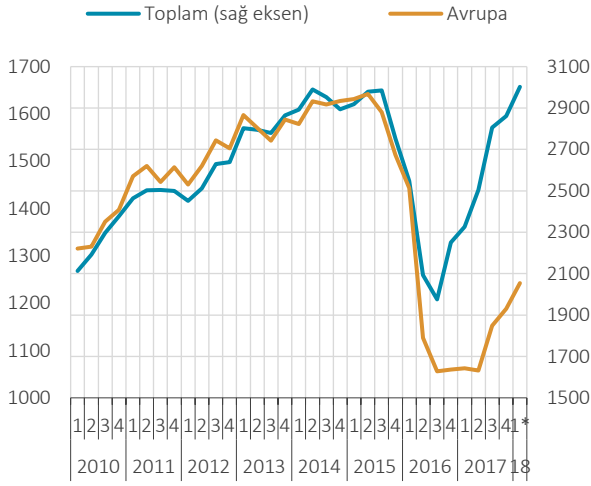
Kaynak: TÜİK.

Grafik 4.2.14: İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri (Altın Hariç, Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)

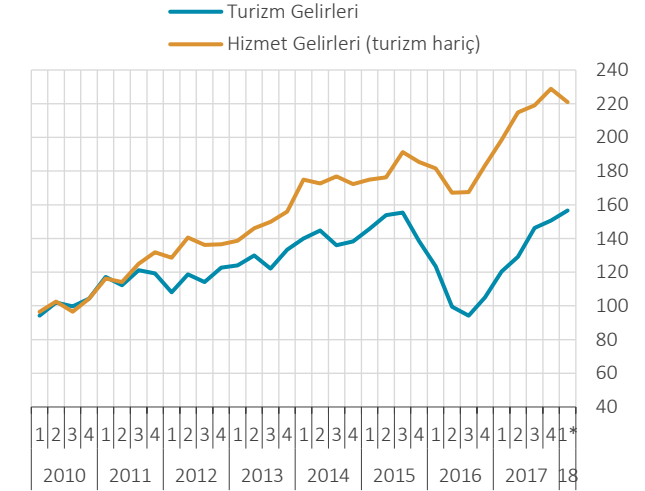
Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Ocak-Şubat dönemi gerçekleşme, Mart ayı tahmindir.

Grafik 4.2.15: Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Mevsimsellikten Arındırılmış, Bin Kişi)

Kaynak: TÜİK.

* Şubat ayı itibarıyla.

Grafik 4.2.16: Turizm ve Hizmet Gelirleri (Reel, Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)

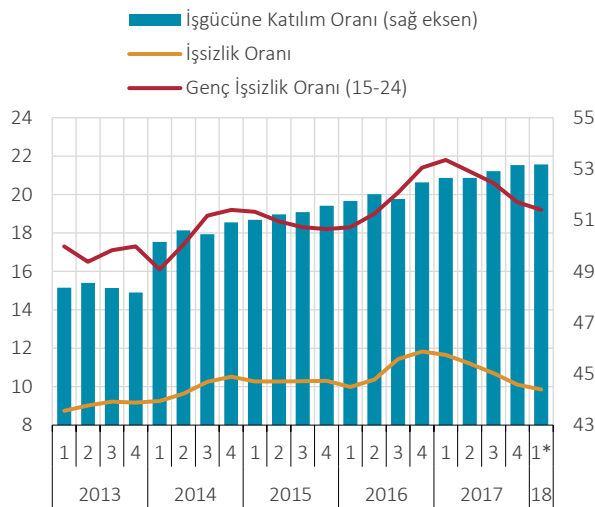
Kaynak: TCMB.

* Ocak-Şubat dönemi gerçekleşme, Mart ayı tahmindir.

Özetle, 2018 yılının ilk çeyreğinde göstergeler, iktisadi faaliyetin bir miktar ivme kaybetmekle birlikte gücünü koruduğuna işaret etmektedir. Bu dönemde, çeyreklik büyümeye hem yurt içi talebin hem de net ihracatın katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

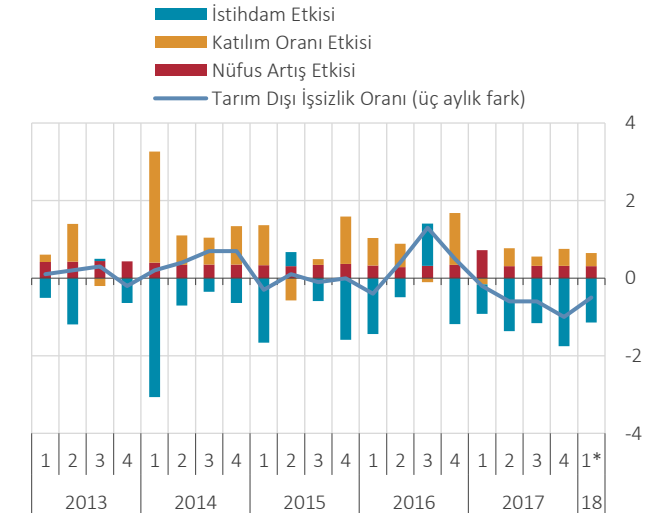
4.3 İşgücü Piyasası

2017 yılında iktisadi faaliyetin güç kazanmaya başlaması ve büyümenin sektörel yayılımının artmasıyla birlikte istihdam imkânlarındaki artış işsizlik oranlarında istikrarlı bir düşüş sağlamıştır (Grafik 4.3.1). Mevsimsellikten arındırılmış verilerle, toplam ve tarım dışı işsizlik oranları, Ocak dönemi itibarıyla yüzde 9,9 ve 11,7 seviyelerine gerilemiştir. Böylelikle, son bir yıllık dönemde sağlanan 1,4 milyon kişilik yeni istihdam ile toplam ve tarım dışı işsizlik oranları sırasıyla 2,2 ve 2,5 puan düşmüştür. Öte yandan, başta kadın nüfusun çalışma hayatıyla bütünleşmesi olmak üzere, ekonomideki dönüşümün doğal bir sonucu olarak işgücüne katılım oranının artması, işsizlik oranlarındaki düşüşü sınırlamıştır (Grafik 4.3.2).

Grafik 4.3.1: İşsizlik ve İşgücüne Katılım Oranları (Mevsimsellikten Arındırılmış, %)

Kaynak: TÜİK.

* Ocak dönemi itibarıyla.

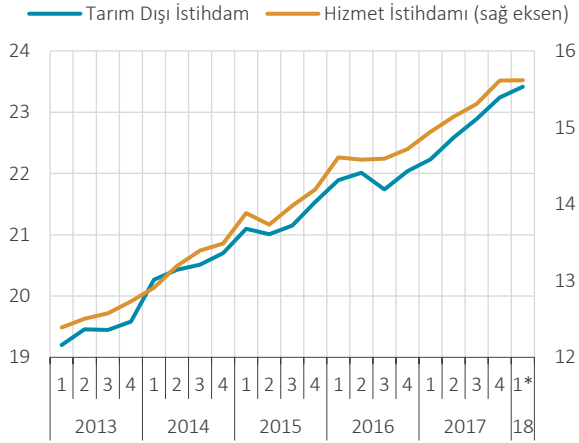
Grafik 4.3.2: Tarım Dışı İşsizlik Oranı Çeyreklik Değişimine Katkıları (Mevsimsellikten Arındırılmış, % puan)

Kaynak: TÜİK.

* Ocak dönemi itibarıyla.

İktisadi faaliyetin güçlü seyri istihdam piyasasını desteklemektedir. Tarım dışı istihdam, Ocak döneminde bir önceki döneme göre inşaat ve sanayi sektörleri kaynaklı artış kaydederken, hizmet istihdamı sınırlı oranda yükselmiştir (Grafik 4.3.3 ve Grafik 4.3.4). Sektörel istihdam görünümü, gerek inşaat sektörüne girdi sağlayan faaliyet kollarında gerekse imalat sanayi genelinde gözlenen güçlü seyirle uyum arz etmektedir. Hizmet sektörü istihdamı alt sektörler bazında incelendiğinde, ticaret, ulaştırma-depolama, bilgi-iletişim, gayrimenkul faaliyetleri ve kamu yönetimi sektörlerinde istihdamda zayıflayan bir seyir dikkat çekmektedir.

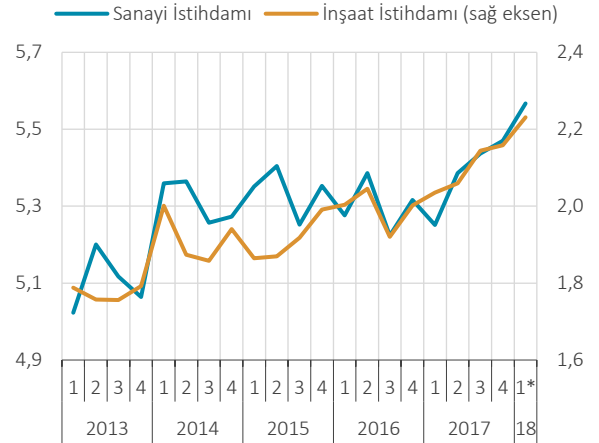
Grafik 4.3.3: Tarım Dışı İstihdam ve Hizmet İstihdamı
(Mevsimsellikten Arındırılmış, Milyon Kişi)

Kaynak: TÜİK.

* Ocak dönemi itibarıyla.

Grafik 4.3.4: Sanayi ve İnşaat İstihdamı
(Mevsimsellikten Arındırılmış, Milyon Kişi)

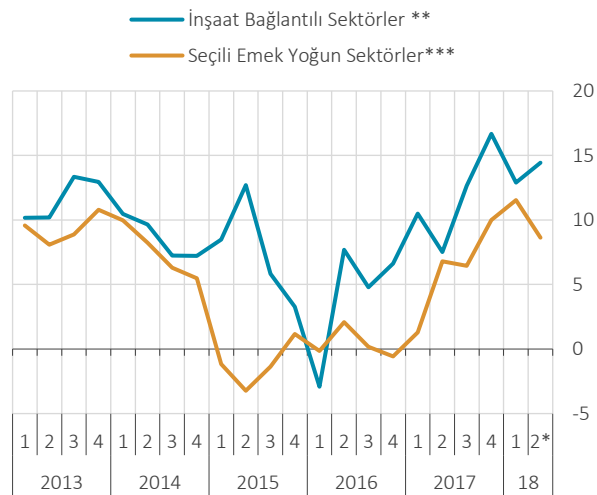

Kaynak: TÜİK.

* Ocak dönemi itibarıyla.

Sanayi üretiminin 2017 yılı boyunca gösterdiği güçlü seyre rağmen sanayi sektöründeki istihdam artışları özellikle yılın ilk yarısında sınırlı kalmıştır. 2017 yılı ikinci yarısında, imalat sanayisinde sektörel yayılımın genişlemesi ve görece daha emek-yoğun sektörlerin güç kazanmasının etkisiyle faaliyetin sektör istihdamına nispeten daha güçlü bir şekilde yansımaya başladığı görülmektedir (Grafik 4.3.5).

Grafik 4.3.5: İYA Gelecek Üç Ayardaki Toplam İstihdam Beklentisi
(Artacak - Azalacak, Mevsimsellikten Arındırılmış)

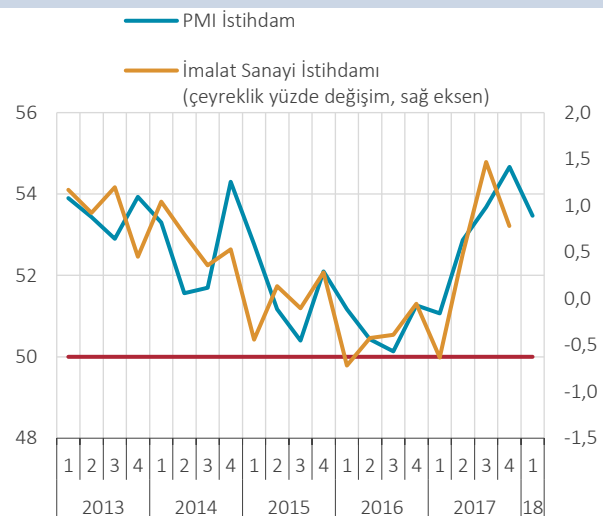
Kaynak: TCMB.

* Nisan ayı itibarıyla.

** Kauçuk ve plastik, mineral maddeler, ana metal ve fabrikasyon metal sektörlerini içerir.

*** Tekstil, giyim, deri ve mobilya sektörlerini içerir.

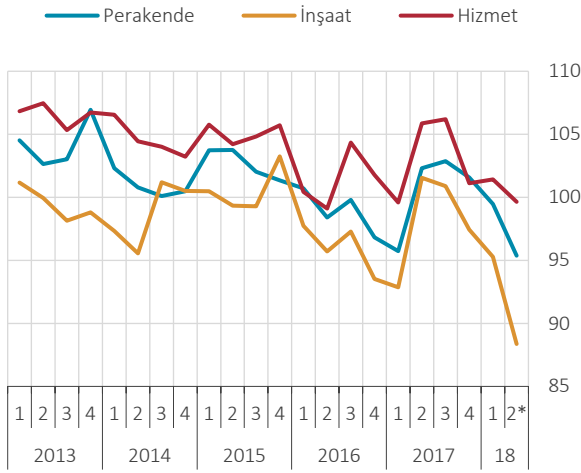
Grafik 4.3.6: İmalat Sanayi İstihdamı ve PMI İstihdam
(Mevsimsellikten Arındırılmış)

Kaynak: IHS Markit, TÜİK.

İşgücü piyasasına ilişkin öncü göstergeler, 2018 yılının ilk çeyreğinde istihdam artışlarının devam ederek işsizlik oranındaki iyileşmenin süreceğine işaret etmektedir. PMI istihdam değeri, sanayi sektörü istihdamının artmaya devam edeceği yönünde sinyal vermektedir (Grafik 4.3.6). Perakende ticaret, inşaat ve hizmet sektörlerinde gelecek üç aylık dönemde toplam çalışan sayısı beklentilerinde gözlenen gerileme istihdam artış hızında yavaşlamaya işaret etmektedir (Grafik 4.3.7). Buna ilaveten, Kariyer.net internet sitesi tarafından sağlanan verilere göre, yeni iş imkanlarının durumunu yansıtan toplam iş ilanları verisi 2018 yılının ilk çeyreğinde güçlü seyrini sürdürmüştür; işsizlik oranı ile yakın hareket eden ilan başına başvuru sayısında da düşüş eğilimi devam etmiştir (Grafik 4.3.8). Özetle, öncü göstergeler ve istihdamın mevcut eğilimi, özel tüketim talebini ve iktisadi faaliyeti destekleyici bir görünüm arz etmektedir.

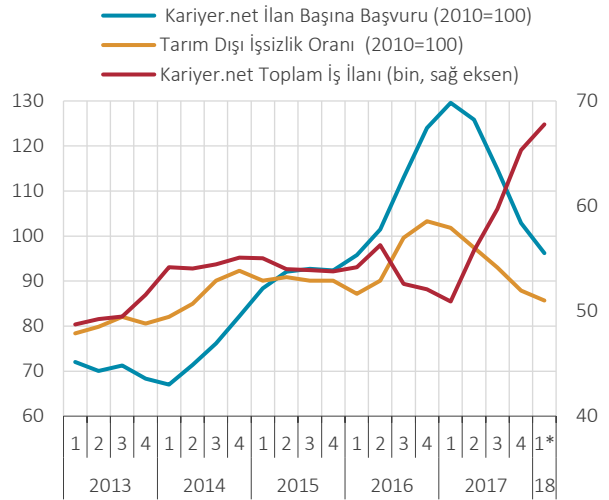
Grafik 4.3.7: Önümüzdeki Üç Ayda Sektörler Bazında Çalışan Sayısı Beklentisi (Mevsimsellikten Arındırılmış)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Nisan ayı itibarıyla.

Grafik 4.3.8: Kariyer.net Toplam İş İlanı, İlan Başına Başvuru ve Tarım Dışı İşsizlik Oranı* (Mevsimsellikten Arındırılmış)

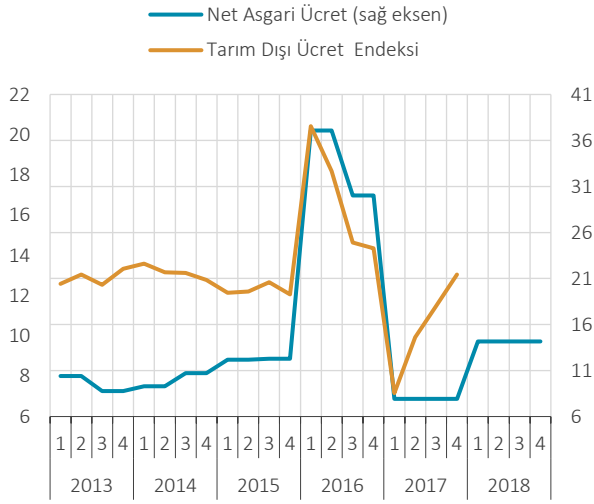
Kaynak: Kariyer.net, TCMB.

* İşsizlik oranı Ocak dönemi itibarıyla.

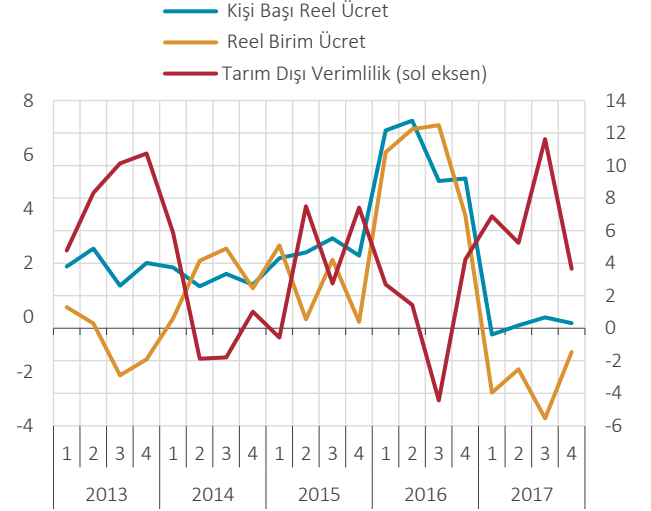
4.4 Ücretler ve Verimlilik

Tarım dışı sektörde nominal ücret artışları bir önceki yıldaki kuvvetli baz etkisi nedeniyle 2017 yılında yavaşlayarak yüzde 10,5 oranında gerçekleşmiştir (Grafik 4.4.1). Böylelikle 2016-2017 döneminde ortalama ücret artışı yüzde 13,6 ile geçmiş yıllar ortalamasının bir miktar üzerinde gerçekleşmiştir. 2017 yılında, tüketici enflasyonunun ortalama yüzde 11,1 oranında artması reel ücretlerin azalmasına neden olmuştur.

Aynı dönemde, kısmi emek verimliliği gelişmeleri tarım dışı sektörlerde reel birim işgücü maliyetindeki düşüşte etkili olmuştur. Tarım dışı sektörde katma değer bazlı kısmi emek verimliliği (katma değer/istihdam) 2017 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3,6 oranında artmıştır (Grafik 4.4.2). Ayrıca, geçen yıla kıyasla, kişi başı reel ücretlerin değişmediği gözlenmiştir. Böylelikle, reel birim ücretler bir önceki yıla kıyasla gerilemiştir (Grafik 4.4.2 ve Grafik 4.4.3). 2016-2017 döneminde ise reel birim ücretler ortalama yüzde 3,6 oranında artış kaydederek önceki yıllar ortalamasının üzerinde kalmış ve enflasyon üzerinde işgücü maliyeti kaynaklı baskıların devam etmesine neden olmuştur.

Grafik 4.4.1: Tarım Dışı Ücret Endeksi ve Net Asgari Ücret (Nominal, 2010=100, Yıllık % Değişim)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

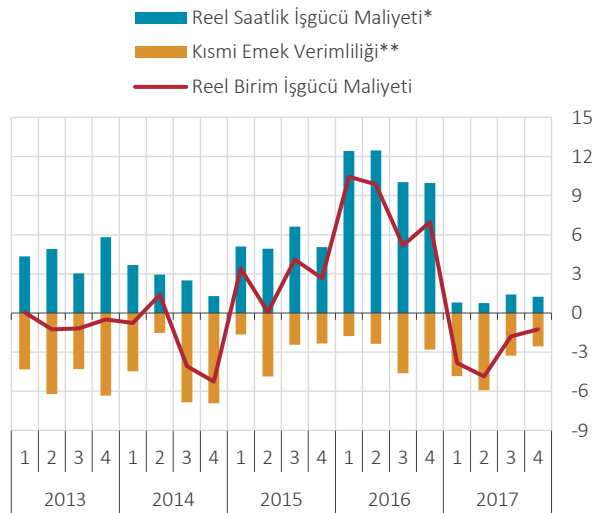
Grafik 4.4.2: Tarım Dışı Kısmi Emek Verimliliği*, Kişi Başı Reel Ücret ve Reel Birim Ücret (2010=100, Yıllık % Değişim)**

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Tarım dışı katma değer/tarım dışı istihdam (HİA).

** Kişi başı reel ücret x istihdam/ katma değer.

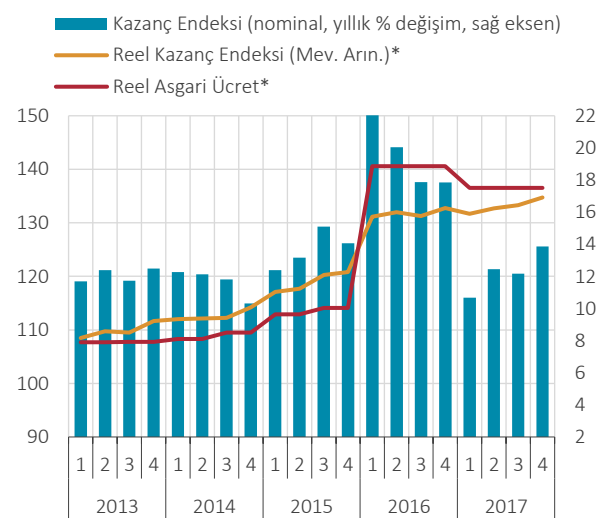
2016 yılının ilk çeyreğinde asgari ücrete yapılan yüksek oranlı artışın ardından ayrıışan reel asgari ücret ve reel kazanç endeksleri 2017 yılında yeniden birbirine yakınsamıştır (Grafik 4.4.4).² Anılan dönemde reel kazançta gözlenen hızlanmada, iktisadi faaliyetlerdeki güçlü seyrin (özellikle iş çevrimine duyarlılığı yüksek ücret gruplarında) etkili olabileceği düşünülmektedir. 2017 yılında reel asgari ücret yıllık bazda gerilerken, reel kazanç endeksi yüzde 1,0 oranında artmıştır. Sektörel bazda bakıldığında ise 2017 yılında, reel kazanç artışları hizmetler sektöründe sanayi ve inşaat sektörlerine kıyasla daha sınırlı olmuştur.

Grafik 4.4.3: Tarım Dışı Reel Birim İşgücü Maliyetindeki Yıllık Değişime Katkıları (% puan)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Reelleştirmede TÜFE kullanılmıştır.

** Tarım dışı GSYİH/HİA Çalışılan saat.

Grafik 4.4.4: Tarım Dışı Sektörlerde Saatlik Kazanç Endeksi (Mevsimsellikten Arındırılmış, 2010=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

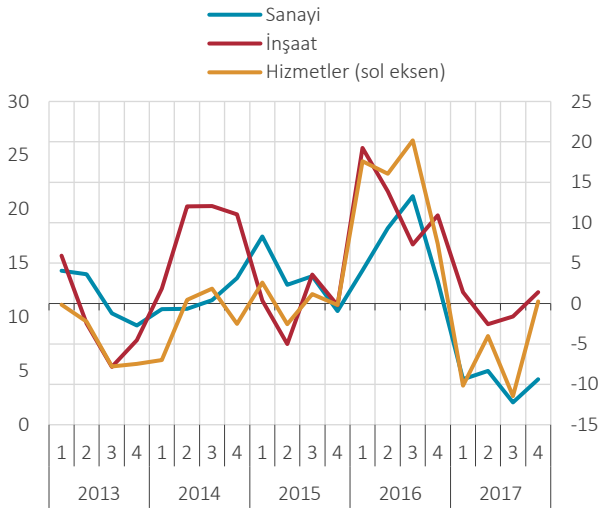
* Reelleştirmede TÜFE kullanılmıştır.

² 2016 yılında reel asgari ücret artışı yüzde 22,5 olarak, manşet tüketici fiyatları enflasyonu ise yüzde 8,5 olarak gerçekleşmiştir. SGK toplam reel ücret verisi ise yüzde 23,5 artışa işaret etmektedir. Geçmiş yıllarda çoğunlukla benzer oranlarda gerçekleşen reel kazanç ve asgari ücret yıllık artışları 2016 yılında çok farklılaşmış ve ortalama kazançtaki yükseliş asgari ücret artışının çok gerisinde kalmıştır.

Saatlik işgücü maliyeti ise 2017 yılında yüzde 12 oranında artış kaydetmiştir. Endeks, mevsimsellikten arındırılmış verilerle, yılın son çeyreğinde yüzde 4,0 gibi yüksek bir oranda artmıştır. Buna karşılık, ekonomideki hızlı toparlanmaya bağlı olarak yıl genelinde kısmi emek verimliliğinde gözlenen artışlar tüm sektörlerde reel birim ücret artışlarını sınırlamıştır (Grafik 4.4.5). Ancak, yukarıda da belirtildiği üzere, son iki yıldaki birikimli artışlar dikkate alındığında, reel birim işgücü maliyetlerinin enflasyondaki yükselişte etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Birim işgücü maliyetleri uluslararası rekabet gücü açısından değerlendirildiğinde, 2017 yılında bir önceki yıla kıyasla iyileşme gözlenmiştir.³ 2016 yılında asgari ücrette meydana gelen yüksek oranlı artışın yanı sıra verimliliğin sınırlı miktarda yükselmesi, birim işgücü maliyetinin ve yerli malların göreceli fiyatının artmasına neden olmuş, birim işgücü maliyeti (BİM) bazlı reel efektif döviz kuru (REDK) endeksinin, TÜFE ve ÜFE bazlı endekslerden yukarı yönlü ayrışmasına neden olmuştur (Grafik 4.4.6). Buna karşın, 2017 yılında birim işgücü maliyetlerinde görülen azalış rekabet gücünü olumlu etkileyerek ihracattaki güçlü performansı desteklemiştir.

Grafik 4.4.5: Sektörel Reel* Birim Ücret**
(Katma Değer Üzerinden, Yıllık % Değişim)

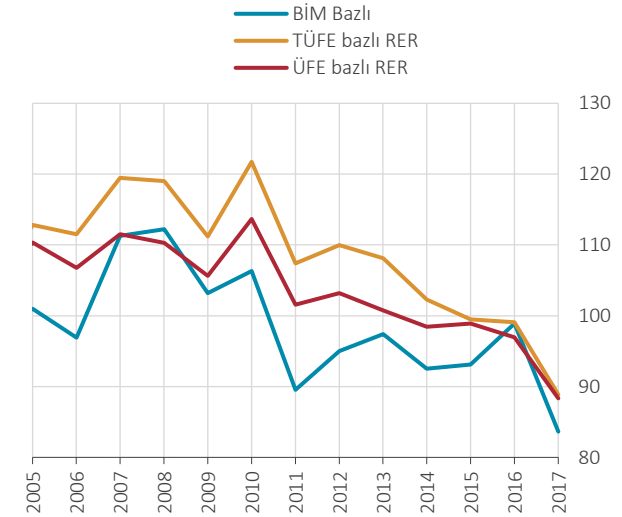

Kaynak: TCMB, TÜİK.

* Reelleştirmede TÜFE kullanılmıştır.

** Reel Kişi Başı Ücret/Verimlilik.

Grafik 4.4.6: TÜFE, ÜFE ve BİM Bazlı REDK Endeksleri

Kaynak: TCMB.

* 2017 yılı geçici verilerdir.

2018 yılında asgari ücretin yüzde 14,2 oranında artırılması, yıl genelinde asgari ücret komşuluğundaki diğer ücretlerde de benzer bir artışa neden olabilecektir. Ücret seviyesi yükseldikçe iş çevrimi ile ücretler arasındaki ilişkinin güçlendiği düşünüldüğünde, iktisadi faaliyetteki güçlü seyre bağlı olarak ekonominin döngüsel durumunun genel ücret artışlarını desteklediği değerlendirilmektedir. Asgari ücretteki mevcut artış oranı, iktisadi faaliyetin çevrimsel konumu ve enflasyondaki yüksek düzeyler bir arada değerlendirildiğinde, 2018 yılında ekonomi genelinde nominal ücret artışlarının geçmiş yıllar ortalamasının üzerinde seyredeceği tahmin edilmektedir. Bu görünüm altında birim işgücü maliyet baskılarının sınırlanabilmesi için verimlilik artışlarının devamlılığı önem arz etmektedir.

³ Bakınız Erduman Y. ve Yavuz A. Arzu, "Birim İşgücü Maliyeti Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru Endeksinin Kapsamının Genişletilmesi", TCMB Ekonomi Notu No.12/17.